

Mona CHIRILĂ:

„Ar trebui să ne ocupăm
de un personaj emblematic”

Eugenia Șarvari: În prima jumătate a lunii februarie, Naționalul clujean a fost prezent, prin doi reprezentanți ai săi: regizoarea Mona Chirilă și actorul Dragoș Pop, la Arizona State University, în America, cu spectacolul *Travestiuri după Tom Stoppard*. Ne dați amănunte despre acest început de colaborare și proiectele viitoare?

Mona Chirilă: Am ajuns în America în urma unui proiect inițiat de doamna Ileana Orlich, care este șefa departamentului de literatură comparată și limba română din cadrul Arizona State University. Dânsa a tradus piesa *Travestiuri* de Tom Stoppard în limba română, care e o traducere foarte, foarte bună. De altfel, opera de traducătoare a doamnei profesor Ileana Orlich este cu totul meritorie (printre titluri: *Mara* de I.Slavici, *Haia Sanis* de M.Sadoveanu, *Fecioarele despletite* de Hortensia Papadat-Bengescu, *Ciuleandra* de L.Rebreanu etc.), contribuind astfel la cunoașterea marilor creații ale culturii românești în S.U.A. și, în general, în spațiul de limbă engleză. *Travestiuri* de cunoscutul dramaturg englez Tom Stoppard a fost conceput ca spectacol-pilot, deocamdată un *one-man show*. Piesa am citit-o mai întâi în limba engleză, mi-a dat-o chiar doamna profesor Ileana Orlich într-una din verile în care a fost în România în cursul proiectului româno-american cu Universitatea „Babeș-Bolyai” și, în cele din urmă, am ajuns să o facem. Noi am început colaborarea cu American State University cu *Memo*, spectacol cu care am fost, în decembrie 2002, în Statele Unite. Americanii văzuseră spectacolul la Cluj, le-a plăcut foarte mult și atunci ne-am împrietenit cu doamna Orlich. Am intrat în program cu ei prin niște *work-shop*-uri de teatru, ultima oară, vara trecută, realizînd trei spectacole. Un spectacol s-a jucat la Studioul „Euphorion” – *Jazz drama*, Teatrul Național punînd la dispoziție sala. Era un spectacol făcut de mine la Sibiu. Celelalte două spectacole le-am ținut, unul la Casa Tranzit, și celălalt la Studioul „Radu Stanca” de la Facultate. Au fost lucruri interesante, foarte bine apreciate de cursanții americani.

E.Ș.: Cîți cursanți au fost?

M.C.: Cred că cincisprezece. Să nu uităm că programul, în momentul cînd a început, în jurul anului 2000, avea un număr foarte mic de cursanți, care, treptat, au devenit tot mai numeroși. Acum, șazececi de tineri învață limba română. Arizona State University are o serie întreagă de programe cu Spania, Italia, Franța, foarte interesante, cu locații pitorești și cursuri pasionante. În acest context, să vii cu atîția cursanți în România după patru ani, e o victorie remarcabilă. Din oferta foarte tentantă – Franța, Italia, Spania – ei au ales România, o țară despre care nu știau la început mare lucru. Știu cazuri în care,

studenți veniți în România în programul „Summer University“, au cerut apoi bursă *Full bright* în România. Sunt americani care învață limba română, sunt americani îndrăgostiți de România. E o mare realizare să-i faci pe americani să fie interesați nu de Europa Occidentală, ci, iată, de România. A existat un proiect cu *Lecția* de Eugen Ionescu, care a eșuat și, în vara următoare, am hotărât să facem *Travestiurile*. A rezultat acest *one-man show*, făcut cu Dragoș Pop. În realizarea lui, am plecat de la ideea că actorul este predestinat travestiurilor, fiecare capătă identități diferite. Piesa are patru personaje importante: Tristan Tzara, James Joyce, Lenin, care se întâlnesc la Zürich în timpul primului război mondial, în biblioteca unui oarecare domn Carr, un fel de mecena. El găzduiește această întâlnire fictivă. Știm că Tristan Tzara s-a întâlnit cu Joyce, știm că Lenin juca șah. Conform datelor istorice, întâlnirea dintre ei este posibilă. Partea de ficțiune din piesa lui Stoppard sunt dialogurile foarte aprinse între Tristan Tzara și Joyce. Să nu uităm că sunt, într-un fel, pionii principali a trei revoluții. Trei novatori care au revoluționat istoria romanului, a poeziei și a politicii. Ei vin însoțiți de două personaje feminine și mai există un servitor al acestui domn Carr care, cumva, este un personaj fantomatic. Dragoș Pop *se travestește* în cei trei. E actorul care, la vremea lui, l-a jucat pe Lenin, e actorul care l-a jucat cândva pe Tristan Tzara, e actorul care l-a jucat o dată pe Joyce. Și el, actorul, își imaginează această întâlnire la Zürich, dialogurile și polemicile pe care ar fi putut să le aibă în momentul întâlnirii lor. Istorie perfect fictivă ce stă sub tutela teatrului, a convenției teatrale, care poate să nască, să producă istoriile în acest fel. Care pot avea carnea lor, realitatea lor. Să nu uităm, convenția și ficțiunea teatrală este una cu carne, cu vorbe și cu sânge. Cu întruchipări reale. Cu un soi de prezent care poate face reală chiar o ficțiune.

E.Ș.: *Ați jucat în limba română? Câte spectacole?*

M.C.: Am avut două reprezentații în limba română cu acest spectacol în două zile diferite, la un public de aproximativ 100 de spectatori alcătuit din universitari și studenți. În caietele-program exista traducerea adaptării mele, în engleză. S-a putut urmări textul și în limba engleză, dar mulți dintre ei erau interesați de varianta spectacolului în limba română. Am mai introdus mici texte, momente de proiecție – materialele fotografice ne-au fost puse la dispoziție de domnul Nicolae Țone, de la Muzeul Literaturii Române – prin care publicul, să facă legătura între imaginea lui Tristan Tzara și faptul că el a fost inițiatorul principal al avangardei poetice, că el a avut legături cu mari nume ale istoriei literare. Într-o imagine, el este alături de Picasso, pe care-l cunoaște toată lumea, în alta, alături de André Breton. Ilustrația muzicală am făcut-o împreună cu Dragoș Pop. De altfel, el a fost alături în toate etapele construirii spectacolului. A existat un permanent dialog regizor-actor. Am construit totul împreună. Vreau să subliniez faptul că Ileana Orlich este personajul principal al proiectului. Să nu uităm că e un proiect finanțat de americani: caietul-program, călătoria, totul a fost finanțat de americani. Un proiect american făcut în colaborare cu Teatrul Național din Cluj, care a pus la dispoziție un actor, un regizor, studioul de sunet, un luminist (Jenel Moldovan). Iată, e un fapt, doamna Orlich a mișcat niște fonduri ca noi să fim cunoscuți acolo. Plecată în America în urmă cu 20–30 de ani, Ileana Orlich este o persoană care se ocupă, în mod programat, de prezența României acolo.

E.Ș.: *Proiecte de viitor?*

M.C.: Vrem să ducem mai departe povestea asta cu *Travestiurile*. Ar fi foarte important dacă noi am reuși să facem spectacolul cu *Travestiuri*, să-l avem invitat pe Tom Stoppard, el să afle de Teatrul Național din Cluj. S-ar putea să finalizăm și proiectul pe care l-am început și nu l-am terminat cu *Lecția*. Sunt foarte interesați de Eugen Ionescu, pentru că există un curs special Ionescu pe care-l face Ileana Orlich. Pentru această vară, prin programul „Summer University” (program care aparține Universității „Babeș-Bolyai” prin doamna Delia Marga și Arizona State University, prin doamna Ileana Orlich) mi s-a cerut să pregătesc niște spectacole speciale. Un spectacol va fi cu *Travestiuri*. Apoi, o dramatizare făcută de unul dintre studenții mei, Victor Olăhuț; mai vreau să fac două spectacole de teatru codificat: un spectacol *Commedia dell’Arte* și un spectacol de teatru Nô făcut de un alt student al meu. Aș mai vrea să facem un spectacol de jazz și unul de versuri, cu Haricleea Bădescu de la Sibiu, cu care am lucrat și la *Jazz drama*. Mai am în plan un spectacol de păpuși pentru ei, pentru că sunt foarte interesați de asta. Păpușa *vajang*, care e folosită în România, nu se prea folosește în altă parte. Noi suntem într-un soi de antichitate a păpușii, și la orice festival ne-am duce, în momentul când apărem cu păpușa *vajang*, este ceva absolut incredibil. Să nu uităm că piața e plină de păpușile *Muppets*, care au alte tipuri de tehnici. Aș vrea să le prezint și un *Vasilache și Mărioara*, care e foarte românesc. Tema se regăsește și în alte scenarii din alte țări europene, dar la noi este diferită, pentru că există un moment în care Vasilache bate moartea. Acest lucru nu se găsește la alte popoare. Eroul care bate moartea funcționează după o schemă, scenariul este original românesc. *Ivan Turbincă* al lui Creangă este inspirat din *Vasilache și Mărioara*, din relația eroului cu moartea. Tot așa, și în *Tinerete fără bătrânețe*. S-ar putea ca și textele de avangardă să fie aici motiv de plecare pentru alt tip de spectacol. Tot ceea ce ar însemna literatură, personaje importante de origine română care au făcut istorie, care sunt cunoscute. Să ne reamintim. Tristan Tzara, Eugen Ionescu erau scriitori francezi de origine română. E important de știut. Noi începem să săpăm la acest proiect de cunoaștere, încercăm să ne facem cunoscuți prin personalități care deja sînt cunoscute, despre care nu se știe că sunt români, că au plecat de aici. Ei și-au făcut studiile în România. Fondatorul Dadaismului, Tristan Tzara a debutat, foarte tânăr, în România și a activat în avangarda europeană, în Elveția. Deci, formarea lui ca intelectual e una românească, e una de spațiu românesc, ca în cazul lui Brâncuși sau Ionescu. Și ceilalți. Mă refer la Mircea Eliade, Emil Cioran. S-au afirmat în cultura română. Asta înseamnă foarte mult și pentru ceea ce au devenit. Poate intruziunea asta a culturii românești într-o limbă și cultură străină să fi creat astfel de figuri. De ce nu? Să fie important faptul că ei au fost formați de cultura română și nu de cea franceză. Poate că dacă erau formați de cultura franceză n-ar fi ajuns la aceeași poziție. Cred că aici trebuie să ne punem întrebări și să ne dăm răspunsuri.

E.Ș.: *Tom Stoppard știa că Tristan Tzara era român?*

M.C.: Da, știa. După textul pe care-l are. E de limbă franceză cu un accent balcanic. Nu era celebrul conte ungar, care umple romanele occidentale. Este artistul român. Ar trebui să ne ocupăm și noi de un personaj cu semnificație culturală, de un personaj emblematic, pe care să-l propulsăm. Nu numai *Dracula*. De ce să nu ne ocupăm de noi?

Eugenia ȘARVARI